

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ ПУЗОВИЋ
 Универзитет у Београду – Православни богословски факултет
 Катедра за историју Српске Цркве

ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ 1945-1952: ОД ДРЖАВНЕ ДО ЦРКВЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

Окупацијом земље 1941. године Богословском факултету је забрањено извођење наставе, осим што је три пута било дозвољено полагање испита апсолвентима, којима је остао по један испит до краја студија.* Тако је током окупације дипломирао 31 студент. По наређењу немачких војних власти Факултет је августа 1943. године избачен из своје зграде.¹ Канцеларија факултета је привремено смештена у једној малој собици Философског факултета у старој згради Универзитета, док је намештај пренет на Технички факултет, који је потпуно уништен у бомбардовању 1944. године. Библиотека факултета је захваљујући митрополиту Јосифу смештена у гостинску собу Патријаршије и тако је сачувана.²

Током Другог светског рата понајвише због неслоге на факултету, желе-ло се оснивање неког новог факултета. Надлежне власти су поставиле нову матицу факултета с циљем да изврше потпуну реорганизацију. Том реорганизацијом уклоњено је осам редовних професора и три асистента под изговором да не би са „сувише слободним демократским духом“ утицали на омладину.³

Народноослободилачки одбор Србије је 1. новембра 1944. године основао Комисију за обнову Универзитета. За председника Комисије је изабран др Јеврем Недељковић, који је обављао и послове ректора Универзитета. Послове декана на Богословском факултету до избора декана вршио је др Баја Бајић, ванредни професор Философског факултета. Комисија је утврдила да је Богословски факултет током рата претрпео штету у инвентару не рачунајући вредност старих књига преко 65 милиона предратних динара.⁴

* Овај рад је настао у оквиру пројекта 149037А („Српска теологија у двадесетом веку“) који финансира Министарство науке и заштите животне средине.

¹ Радмила Радић, *Издавање Богословског факултета из оквира Београдског универзитета, «Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас», Зборник радова, Београд, 1989, 255 и 257.*

² Др Благота Гардашевић, *Богословље орган Богословског факултета у Београду, Богословље, 1986, год. XXX (XLIV), св. 1 и 2, 178.*

³ Др Благота Гардашевић, *цит. дело, 179.*

⁴ Радмила Радић, *Издавање Богословског факултета из оквира Београдског универзитета,*

Од комунистичких власти Факултет се није могао надати ничем добром. Наиме Суд части Универзитета је још 1945. године удаљио са Универзитета а тиме и са Богословског факултета четворицу врских професора, чиме је факултет у наставном особљу знатно ослабљен. Ради се о Радославу Грујићу, редовном професору, Јустину Поповићу, ванредном професору, Петру Ђорђевићу, ванредном професору и Ђоку Слијепчевићу приватном доценту.⁵ Овоме треба додати да је др Димитрије Стефановић умро 1945. а др Сава Ђукановића су 1942. године стрељали Италијани. Осим тога неколико наставника није хтело да се врати на факултет.⁶ Све је ово утицало да је опоравак факултета текао споро.

Како је ПБФ укинути као државна установа

Прва седница Савета Богословског факултета после рата одржана је 31. августа 1945. године под председништвом др Баје Бајића у професорској сали Философског факултета. На овој седници је изабран и први послератни декан проф. др Радивој Јосић. Предавања су почела октобра месеца.⁷ Током октобра донете су одредбе које се тичу уписа, система студија, полагања испита а нешто касније и правила о стицању научног степена доктора теологије.⁸

У зимски семестар 1945/46. године било је уписано 155 студената од тога мушких 144, женских 11. Што се тиче наставног особља било је 11 професора од тога 6 редовних, 1 ванредни, 1 доцент и 3 асистента.⁹

Да су нове власти биле нетрпељиве према Богословском факултету говоре следеће чињенице. Из дневног реда седнице Универзитетског савета 21. децембра 1945. године изостављени сви предлози Богословског факултета а крајем децембра исте године Министарство просвете је одложило постављења на истом факултету до доношења Устава.¹⁰ Одлука Универзитетског савета од 5. октобра 1946. године да се студенти богослови могу уписивати на неке друге факултете¹¹ имала је за циљ да се смањи број студената на Богословском факултету што би имало за последицу смањење кандидата за свештенички позив као и оних који ће радити у богословијама.

После доношења Устава ФНРЈ 31. јануара 1946. године по коме је цр-

«Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас». 255-256.

⁵ АС, Г-200, ф-2; Драгомир Бонцић, *Београдски Универзитет 1944-1952*, Београд, 2004, 129.

⁶ Др Благота Гардашевић, *цив. дело*, 179.

⁷ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Београд, 2002, књ. I, 223; Д. Бонцић, *цив. дело*, 129.

⁸ Радмила Радић, *Издавање Богословског факултета из оквира Београдског универзитета, „Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас“*, 256.

⁹ АС, Г-189, Ф. 11.

¹⁰ Д. Бонцић, *цив. дело*, 129.

¹¹ Богословима је дозвољено да се могу уписати на неке групе на Филосовском факултету на Правни, Пољопривредно-шумарски и Ветеринарски факултет (Д. Бонцић, *цив. дело*, 130).

ква одвојена од државе а школа од цркве било је јасно да ће бити покренуто питање издвајања Богословског факултета из Универзитета. То је најавила маја 1946. године Митра Митровић, министар просвете на седници Политбироа ЦК КПС рекавши „да Богословски факултет још није издвојен зато што међународне прилике и Мировна конференција нису погодиле покретању тог питања. Наглашавала је да такву одлуку, у складу са Уставом, треба донети одмах, при чему би Министарство просвете задржало контролу над наставом на факултету“.¹²

Питањем издвајања Православног богословског факултета из састава Универзитета бавио се и Свети архијерејски синод у седницама одржаним од 13. до 25. јуна 1946. године. Тим поводом је одржан састанак са професорима Богословског факултета „и стављено им је у дужност да поднесу писмене предлоге Светом Архијерејском Синоду о будућем положају Теолошког факултета, као вероисповедног завода.“¹³

Званично је покренуто питање издвајања или затварања Богословског факултета 16. септембра 1946. године. Наиме Министарство просвете НР Србије је писмом обавестило Земаљску комисију за верске послове да сходно члану 25 става 2 и члану 38 става 5 Устава ФНР Југославије има намеру да одмах издвоји Теолошки факултет из оквира Универзитета. Верска комисија је замољена да о овоме обавести Свети архијерејски синод да би се знало да ли ће Синод узети Теолошки факултет као своју установу, или ће Министарство затворити Теолошки факултет.

Министарство просвете је изразило спремност да до краја буџетске године покрива „личне и материјалне издатке факултета из досадашњег буџета док се Свети синод не припреми потпуно за преузимање“.¹⁴

Земаљска комисија за верске послове обавестила је Свети архијерејски синод о намери Министарства просвете. Уследио је одговор Светог архијерејског синода. У писму од 4. октобра 1946. године упућеном Верској комисији при Председништву владе Народне Републике Србије, које је потписао митрополит Јосиф, каже се:

„ 1) Свети Архијерејски Синод сматра да се одредба члана 25 став 2 и члана 38 став 5 Устава ФНРЈ не могу применити на Богословски факултет, јер је он научна установа, а не црквена школа, и као такав постоји и данас на универзитетима у државама у којима је црква одвојена од државе и школа од цркве.

¹² Р. Радић, *Држава и верске заједнице*, књ. I, 223; Иста, *Издавања Богословског факултета из оквира Београдског универзитета, «Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас»*, 257-258.

¹³ Извештај о раду седница Светог Архијерејског Синода држаних у Београду између 13. јуна (31. маја) и 25/12. јуна 1946, *Гласник СПЦ*, 1946, бр. 8, 118.

¹⁴ Вељко Ђурић Мишина, *Лейойис Српске православне цркве 1946-1958*, Книн-Београд, 2000, књ. I, 352; Р. Радић, *Животи у временима: Гаврило Дожич (1881-1950)*, Београд, 2006, 312; Иста, *Држава и верске заједнице*, књ. I, 223.

2) Али, пошто Министарство просвете НР Србије и поред тога намерава да издвоји Богословски факултет из оквира Универзитета или, евентуално, да га затвори, то Свети Архијерејски Синод изјављује да преузима Православни богословски факултет при Универзитету у Београду са постојећом његовом уредбом и целокупним његовим инвентаром, уколико је преостао после окупације, као своју Установу у погледу управе и рада одмах, а у материјалном погледу од 1. јануара 1947. године.

3) Што се тиче личних права - пензија факултетског особља уопште Свети Архијерејски Синод не преузима никакве обавезе, него оставља Министарству просвете НР Србије да оно то реши према постојећим законским прописима.

4) Издвајањем Богословског факултета из оквира Универзитета, Свети Архијерејски Синод налази да је потребно, да се одмах издвоје са Универзитета и Министарства просвете сви фондови, задужбине и имања који су остављени и намењени Богословском факултету и да се предаду Светом Архијерејском Синоду за Богословски факултет.¹⁵

Као што се види Свети архијерејски синод је био спреман да преузме Богословски факултет као своју установу. Из докумената се види да је Верска комисија писмо Светог архијерејског синода проследила Министарству просвете.¹⁶ Какав је био одговор Министарства просвете и да ли га је уопште било нема трага.

У међувремену после доста одуговлачења комунистичке власти су дозволиле да се патријарх Гаврило врати у земљу. Приспео је у Београд 14. новембра 1946. године и преузео кормило Цркве. Стари патријарх се сусрео са много проблема. Један од проблема био је настојање државних власти да се Богословски факултет укине као државна установа. У бројним контактима са властима Патријарх је покретао и питање Богословског факултета. Захваљујући његовим енергичним ставовима Богословски факултет је још неколико година остао у саставу Београдског универзитета.

Богословски факултет се у то време издржавао из средстава буџета и помоћи Светског савета цркава. Сиромашни студенти су добијали помоћ од појединих епархија а повремено и од државе.¹⁷ Факултет није имао средстава за поновно покретање часописа „Богословље“. То је био разлог да се продекан Богословског факултета проф. др Душан Глумац 21. августа 1947. године писмом обратио за помоћ Комисији за верска питања НР Србије. Професор Глумац у писму истиче насушну потребу да се обнови часопис „али и поред пламене жеље чланова Савета факултета, који га потпуно бесплат-

¹⁵ Архив Богословског факултета, нерегистровано; Вељко Ђурић Мишина, *циџ. дело*, 354; П. Пузовић, Издвајање (укидање) Богословског факултета из састава Београдског Универзитета, *Српска Православна Црква – ирилози за историју* 2 – Београд, 2000, 279.

¹⁶ Вељко Ђурић Мишина, *циџ. дело*, 354.

¹⁷ Председништво Владе НРС уплатило је за сиромашне студенте 1951. године 50. 000 динара. (Р. Радић, *Држава и верске заједнице*, 1, 223).

но уређује, не може се остварити та жеља без штедре помоћи наших народних власти. Како осталим факултетима пружају велику материјалну помоћ стручна савезна и републичка министарства, то се Деканат факултета обраћа Верској комисији с молбом да се пружи помоћ за издавање јединог православног часописа у нашој земљи“.¹⁸ Иако међу документима нема одговора Комисије за верска питања, очигледно је да тражена помоћ није добијена, јер се часопис појавио тек десетак година касније, захваљујући материјалној помоћи Српске православне цркве.

Иако су била тешка времена на факултету је занављан професорски кадар. Тако је за доцента изабран 21. маја 1947. године др Димитрије Димитријевић, професор II женске гимназије.¹⁹ За асистенте су изабрани 3. новембра исте године: Александар Б. Ћирић за црквенословенски језик, Емилијан М. Чарнић за грчки језик, Живота А. Михаиловић за Догматику, Симеон Д. Злоковић за Литургику са хришћанском археологијом и Андреј С. Фрушић за Патрологију.²⁰

Да су сво ово време вршене припреме за укидање Богословског факултета као државне установе видимо из захтева Председника Државне комисије за верска питања који је крајем јуна 1949. године тражио извештај о стању на Богословском факултету. Извештај је написао др Радован Казимировић на шест страна означивши га поверљивим. Казимировић је приказао стање на факултету као жалосно. Професоре је приказао као реакционаре и нераднике. Неке је и морално дисквалификовао. Овакав реферат је имао за циљ да покаже да такав факултет какав јесте треба да се укине или из темеља реформише са новим људима. То се види из предлога које је Казимировић дао на крају извештаја. Он предлаже да се донесе:

- „1) Указ Президијума да се са даном његовог објављивања ставе на расположење сви наставници Богословског факултета;
- 2) да се истим указом наменује Комисија (т.з. Матица) за избор нових наставника (ред. професора, ван. професора, предавача, доцента и лектора) са платама државних службеника;
- 3) истим Указом одредити рок за конкурс нових наставника тако да се избор заврши до 1. октобра када већ треба да отпочне нова школска година и
- 4) Комисија за избор наставника (Матица) треба да буде састављена од три члана. Председник те Комисије треба да буде Председник Верске комисије ФНРЈ, а остала два члана треба да буду истакнути радници на пољу богословске науке и напредни људи. Они ће образложене предлоге о новим наставницима поднети г. Министру просвете на потврду.

¹⁸ Вељко Ћурић Мишина, *цив. дело*. 354-355; Р. Радић, *Држава и верске заједнице*, I, 223.

¹⁹ Народна Република Србија Комитет за научне установе универзитет и високе школе Владе Н.Р.С. бр. 420.

²⁰ Архив Богословског факултета бр. 1387. 5. новембар 1947

Г. Министар просвете ће неизабране наставнике пензионисати или преместити у средње школе или друге какве школске заводе или просветне установе“.²¹

Да су државне власти пратиле збивања на Богословском факултету говори и белешка од 1. августа 1949. године. Белешка није потписана а саставио је сарадник Државне комисије за верска питања на основу разговора са професором Викентијем Фрадинским. Ради се о избору декана и продекана за школску 1949/50. годину. Дотадашњи декан проф. др Душан Глумац се сукобио са другим професорима у настојању да буде поново изабран за декана. Међутим, приликом гласања за декана је изабран проф. Лазар Мирковић а за продекана проф. Радивој Јосић. Декан Душан Глумац је по службеној дужности морао о избору да обавести Комитет за Високе школе. Пошто се са потврдом декана и продекана одуговлачило то су професори посумњали да је проф. Глумац поднео нетачан извештај. Писац белешке сматра да би професори Фрадински и Илић „били задовољни ако би се Државна верска комисија умешала у ово питање“. На крају белешке каже „да овај момент може повољно да се искористи и да се приближимо факултету што би било врло важно по даљи развој на истом“.²²

Без обзира на проблеме са којима се факултет сретао у новим приликама интерес за студирање на Богословском факултету све до 1952. године био је велики. Број уписаних студената из године у годину се повећавао. Тако је 1945/46. било уписано 155 студената, 1949/50. - 151 а 1950/51. - 194 студента.²³ Школске 1949/50. године на Богословском факултету било је пет редовних професора: др Драгутин Анастасијевић, Лазар Мирковић, Радивој Јосић, Јордан Илић и Душан Глумац; један ванредни Викентије Фрадински; пет доцената: Милош Ердељан, Чедомир Драшковић, Димитрије Димитријевић, Благота Гардашевић и Љубомир Дурковић; четири хонорарна предавача: Григорије Константиновић, Бранко Цвејић, Милан Мратинковић и Ђорђе Мано Зиси и три асистента: Живота Михаиловић, Александар Ћирић и Емилијан Чарнић.²⁴

Изненадна смрт патријарха Гаврила 7. маја 1950. године био је велики губитак за Цркву. Богословски факултет је изгубио свог великог заштитника. За новог патријарха 1. јула је изабран и већ 2. јула 1950. године устоличен Викентије (Проданов). За време овог патријарха ће се одлучити о судбини Богословског факултета.

Савет Богословског факултета је 1951. године донео Правила о упису, систему студија и полагању испита на Богословском факултету Универзитета

²¹ Вељко Ћурић Мишина, *цив. дело*, 355-361.

²² *Исто*, 361-362. (Декан и продекан су потврђени тек 31. октобра 1950. АС, Г - 187, Ф. 13)

²³ АС, Г - 189, Ф. 13.

²⁴ Вељко Ћурић Мишина, *цив. дело*, 362-363.

у Београду. Према овим Правилима Богословски факултет су могли уписати као редовни студенти лица која су завршила гимназију са вишим течајним испитом, учитељску школу са завршним испитом и богословију чл.2. Студенти нису могли уписати наредну годину док не положи све испите из претходне године чл. 4. Испит из истог предмета може се поновити највише 4 пута чл.10. Постојала су три испитна рока: јунски, септембарски и јануарски чл.8. Правила је одобрио Универзитетски Савет 30. октобра 1951. године.²⁵

Представници власти су користили и светосавке прославе да успоставе везу са студентима што се види из једне службене белешке састављене 1952. године. У белешци су изнети предлози како се може преко светосавских награда успоставити веза са студентима. Наиме, предлаже се да Верска комисија распише једну или две светосавске награде. Они студенти који би добили те награде заинтересовали би се за Верску комисију, те би се тако успоставила веза са њима „и иста колико је год могуће искористила“.²⁶

Најављивано укидање Богословског факултета као државне установе обестинило се 1952. године. Такав предлог Влади Народне Републике Србије упутила је 14. фебруара 1952. године Министар Председник Савета за просвету, науку и културу Митра Митровић. Предлог је образложила позивањем на Устав Народне Републике Србије по коме је црква одвојена од државе те „постојање Богословског факултета као државне установе нема реалне уставне подлоге па стога Савет за просвету, науку и културу предлаже да Влада Народне Републике Србије донесе решење о укидању Богословског факултета као државне установе“.²⁷

Истог дана када је Митра Митровић упутила Влади Народне Републике Србије предлог да се Богословски факултет укине као државна установа, декан протојереј др Радивој Јосић и продекан Л. Мирковић су усмено о томе разговарали са патријархом Викентијем,²⁸ а потом је сазвана конференција наставника Факултета. О одлуци наставника Свети архијерејски синод 14. фебруара 1952. године писмено су обавестили декан Радивој Јосић и продекан Лазар Мирковић. Како нису имали званичног акта из кога би се видело на који ће начин Богословски факултет бити уклоњен са Универзитета, замолили су Свети архијерејски синод да одмах предузме потребне кораке, како би ово уклањање или издвајање са Универзитета имало што мање штете по Српску Цркву и сам Факултет, ако већ нема наде да Факултет и даље остане у саставу Универзитета. Ако би одлука Владе НР Србије гласила да се Богословски факултет укида, наставници сматрају да би то био „тежак удар Српској Православној Цркви а смртоносан за Православни Бо-

²⁵ Архив Богословског факултета

²⁶ Вељко Ђурић Мишина, *цикл. дело*, 364.

²⁷ АС, В. С. 62/52; Г - 17, 1952.

²⁸ Викентије (Проданов) био је Српски патријарх од 1950-1958. године.

гословски факултет. У том случају, Српска Православна Црква би имала да потпуно изнова ствара себи нов Богословски факултет и за то тражи одобрење и признање од Државе.“ А ако би одлука гласила да се Богословски факултет издвоји из Универзитета и преда Српској Православној Цркви, наставници сматрају да је потребно да министар-председник Савета за просвету, науку и културу НР Србије једним актом прецизира да се Богословски факултет издваја као целина, дакле, са целокупним инвентаром, библиотекама, фондовима и другом својином, и да се у таквом стању предаје Српској Православној Цркви. „Без тога, нема ни говора о опстанку и раду једне највише богословске школе, ма каквим се именом она називала! Јер, немогуће је Цркви уопште да под данашњим приликама и ценама прибави све оне потребе школе, без којих она уопште не може да ради!“ Даље се истиче да је више од тридесет година Факултет набављао књигу по књигу, нешто државним средствима а много више путем поклона у новцу и књигама, и тако створио прилично добру библиотеку. Што се тиче наставног и помоћног особља, административног и другог чиновништва, наставници претпостављају да ће држава пензионисати све оне који испуњавају не само максимум већ и минимум услова за пензију и да ће преузети оне службенике које Црква не може прихватити. Све ово, као и извесну новчану субвенцију за издржавање Факултета, требало би да Свети архијерејски синод издејствује код државних власти. Уколико држава не преда Богословски факултет Цркви са инвентаром, библиотекама и фондовима, не пензионише наставно особље које има право на пензију, нити да специјалну субвенцију за Факултет наставници оцењују да ће у том случају Богословски факултет бити „реално укинут“, а не издвојен из Универзитета. Наставници ипак верују, на основу васпостављених пријатељских односа између државе и Српске Православне Цркве, да ће држава изаћи у сусрет жељама Светог архијерејског синода ако се наведени захтеви енергично и на време изнесу. Њихова је жеља да Богословски факултет при прелазу у црквене руке задржи свој назив, са правом давања научног степена доктора богословских наука. Ако држава не може да обезбеди материјална средства за црквени Богословски факултет, неопходно је да се тражи дозвола за скупљање прилога за издржавање те школе. Уколико се деси да будући црквени факултет мора да напусти зграду у којој је сада смештен, треба тражити да се Српској Цркви врати њена зграда (код Новог гробља) коју је она саградила за интернат Православног Богословског факултета.²⁹

Сутрадан (15. фебруара 1952) Влада Народне Републике Србије, на предлог министра-председника Савета за просвету, науку и културу, Митре Митровић, донела је решење о укидању Богословског факултета као државне установе. Решење је потписао председник Владе НР Србије Петар Стам-

²⁹ Архив Богословског факултета

болић и министар-председник Савета за просвету, науку и културу Владе НР Србије Митра Митровић. Текст решења гласи:

„1. Богословски факултет, који је до сада био у саставу Универзитета у Београду укида се као државна установа.

2. Савет за просвету науку и културу Владе НРС предузеће потребне мере за спровођење ликвидације укинутог Богословског факултета и то путем комисије коју ће образовати Председник Савета за просвету, науку и културу НРС.

Савет за просвету, науку и културу НРС донеће одлуку и о материјалним средствима којима је до сада управљао Богословски факултет Универзитета у Београду. Ова ликвидација има да се спроведе најдаље до 30. јуна 1952. год.

3. Ово решење ступа на снагу одмах.“³⁰

Истог дана Савет за просвету, науку и културу донео је решење, с потписом Митре Митровић: да се при Ректорату Универзитета у Београду образује комисија од 3 члана које изабере Универзитетски савет а која ће провести ликвидацију укинутог Богословског факултета. Иста комисија треба да предложи Савету за просвету, науку и културу и Универзитетском савету „на који начин треба да се изврши ликвидација материјалног, имовине, школског рада, положаја студената, персоналног статуса, наставног и осталог особља, као и других школских и организационих питања укинутог Богословског факултета“.³¹

Оба ова решења 15. фебруара, дакле истог дана, ректор Универзитета др Илија Ђуричић доставио је декану укинутог Богословског факултета³². Истовремено је стављено до знања од стране Ректора и оба Проректора Универзитета да декан и продекан Православног Богословског факултета нису више чланови Универзитетског Савета. Већ сутрадан 16. фебруара на седници Универзитетског савета нема представника Богословског факултета. На седници је изабрана комисија за ликвидацију укинутог Богословског факултета, у коју су ушли: др Борислав Благојевић, проректор Универзитета, као председник, и чланови: др Драгослав Јанковић, продекан Правног факултета, и др Радивој Јосић, декан Богословског факултета.³³

³⁰ Влада Народне Републике Србије, В. С. бр. 62. 15. фебруар 1952. (Документ се налази у архиву Богословског факултета): П. Пузовић, *циџ. дело*, 281. Из платног списка за месец март 1952. године видимо да је на факултету било запослено 26 особа: 4 реовна професора др Р. Јосић, др Л. Мирковић, др Б. Лоренц, др Д. Глумац; 1 ванредни професор др В. Фрадински; 5 доцената др Љ. Дурковић, др М. Ердељан, др Ч. Драшковић, др Д. Димитријевић и др Б. Гардашевић; 6 асистената Ж. Михаиловић, А. Ћирић, Е. Чарнић, Л. Милин, Л. Павловић, В. Поповић; 1 професор средње школе Јагош Николић; административног особља је било 7: Вера Панчић, Богољуб Ракић, Нада Ћирковић, Никодије Јевтовић, Драгиња Јевтовић, Милош (Мирон) Јанићијевић и Јосиф Фрк; техничко особље су чинила 2 лица Милорад Дунић и Ружица Главинић.

³¹ А. Б. Ф. Народна Република Србија - Савет за просвету, науку и културу, Кабинет бр. 2, 15. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 282.

³² А. Б. Ф. НРС, Универзитет-Ректорат, бр. 430. 15. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 282.

³³ Архив Богословског Факултета: П. Пузовић, *циџ. дело*, 282.

Најори ПБФ да се одржи на Универзитету

Због новонастале ситуације одржана је 16. фебруара конференција наставника Богословског факултета. После конференције достављен је Верској комисији³⁴ и Светом архијерејском синоду акт Владе НРС о укидању Богословског факултета и акт Савета за просвету, науку и културу, као и представка наставника. У представци наставника Светом архијерејском синоду изнет је преглед збивања од 5. до 15. фебруара када је саопштена одлука о укидању Богословског факултета као државне установе. Наставници желе да знају „да ли Свети архијерејски синод сматра укидање Православног богословског факултета као тежак удар Српској Православној Цркви? и, ако тако сматра, да ли ће предузети ма какве кораке, макар и у овом закашњењу, да се повуче горња одлука Владе Народне Републике Србије, о укидању Православног богословског факултета, а да се донесе нова одлука о издвајању Православног богословског факултета и предавању његовом Српској Православној Цркви“. Ако се у овоме не успе, упозоравају наставници, унапред је сачувања будућа највиша црквена школа. Са своје стране они ће и даље предузимати потребне кораке код државних власти да одбране Факултет.³⁵

Судбина Факултета изазвала је узнемиреност и код студената. Међу студентима су кружиле разне вести. Због тога је Деканат Богословског факултета 18. фебруара затражио од студената „да се не узнемирују разним вестима о судбини Православног Богословског факултета, већ да ревносно посећују предавања и спремају се за испите у јунском року. Факултетске и црквене власти се старају да се факултет очува.“³⁶

Српска Православна Црква се заузимала код државних власти да Факултет остане у саставу Универзитета. О томе је писмено обавештен 20. фебруара Деканат Богословског факултета.³⁷ Марта месеца Свети архијерејски синод доставља Деканату копију писма упућеног председнику Владе НР Србије, као и обавештење епархијским архијерејима о укидању Богословског факултета као државне установе. На представци председнику Владе НР Србије Петру Стамболићу стоји датум 20. фебруар 1952. године. У представци се истиче да је Српска Православна Црква оваквим решењем доведена у незгодан положај.

„Богословски факултет Универзитета у Београду иако државна установа спремао је кадар високо образованих кандидата за службу у Српској православној Цркви. Његовим укидањем Српска православна Црква тешко је погођена јер је током минулог рата изгубила велики део своје универзитетски образоване бого-

³⁴ Вељко Ђурић Мишина, *циџ. дело*, 365.

³⁵ Архив Богословског Факултета, 16. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 282.

³⁶ Архив Богословског Факултета, 18. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 282.

³⁷ Архив Богословског Факултета, Син. бр. 437, 438/ зап. 57, 20/7. фебруар 1952.

словске интелигенције. Не мање Српска православна Црква је погођена и у материјалном погледу, јер је за време рата материјално тешко пострадала а после рата услед аграрне реформе остала без великог дела свога иметка. Овим решењем владе НР Србије онемогућава јој се попуњавање те ратом створене празнине и обнова високо школованог богословског подмлатка.

Свети архијерејски синод је приморан да изрази своје дубоко жаљење због оваквог удара нанесеног Српској православној Цркви и то у времену кад се са стране и највише државне и највише црквене власти настоји да се међусобни односи потпуно нормализују и да дође до што тешње сарадње. Ово је потврђено и изјавама како шефа Државе тако и поглавара Српске православне Цркве.“

По мишљењу Светог архијерејског синода, корак Владе НР Србије ће негативно одјекнути међу свештенством и вернима, а појавиће се и злонамерни коментари, па се са тих разлога моли председник Владе да ово решење повуче и да Богословски факултет и даље остане у саставу Београдског универзитета. Истовремено Свети архијерејски синод моли „да се сав рад на ликвидацији Богословског факултета обустави дотле, док се не донесе коначно решење по овој представци“.³⁸

У писму епархијским архијерејима од 29. фебруара 1952. године каже се да је патријарх Српски Викентије известио Свети архијерејски синод да су га 11. фебруара посетили госпођа Митра Митровић, министар-председник Савета за просвету, науку и културу НР Србије, и Миливоје Радовановић, генерални секретар Владе НР Србије, и обавестили га да је Влада НР Србије донела одлуку о издвајању Православног богословског факултета из састава Универзитета, да је ова одлука неопозива, и да ће Свети архијерејски синод о томе бити и писмено обавештен. Најављено писмено обавештење Светом архијерејском синоду је достављено 19. фебруара и гласи:

„Част ми је извести Вас да је Влада Народне Републике Србије на основу члана 25, 78 и 80 Устава Федеративне Народне Републике Југославије и члана 26, 78 и 79 Устава Народне Републике Србије донела решење под В. С. Бр. 62 од 15. фебруара 1952. године о издвајању Богословског факултета из састава Универзитета у Београду, с тим да престаје бити државна установа. На основу овога решења Савет за просвету, науку и културу НР Србије, донео је решење о формирању комисије коју ће одредити Универзитет, а која ће извршити ликвидацију досадашњег материјалног пословања и размотрити остала имовинска, персонална, студенска и друга питања. Овај читав посао комисија треба да заврши најдаље до 30. јуна 1952. године. Комисија је добила упутства да одмах ступи у везу са Вашим претставницима, како би се решила сва ова питања у сагласности са Вама.

³⁸ Архив Богословског факултета Син. бр 431/ зап. 56, 20/7 фебруар 1952; П. Пузовић, *цпш*. дело, 283.

Молимо Вас да и Ви предузмете мере да Ваши представници ступе у везу са Универзитетском комисијом.³⁹

Са овим копијама достављен је и акт у коме се од Деканата тражи да Светом архијерејском синоду достави Уредбу о факултету, буџет за 1952. годину, списак наставног и осталог особља Факултета, са знаком припадности свакога појединца, извештај које су катедре попуњене а које нису и који професори које предмете замењују, списак студената са ознаком семестра и податке о томе ко је у чину а ко није.⁴⁰

Представку председнику Владе НР Србије су 5. марта лично предали епископ Сремски Никанор и Бањалучки Василије. Том приликом у његовом радном кабинету је био присутан секретар Владе, Радовановић. Пошто је председник П. Стамболић прочитао представку Светог архијерејског синода, рекао им је следеће:

„Ми нашу првобитну одлуку о укидању Факултета нећемо повлачити. Према овоме се даље можете равнати, јер о томе нећемо извештавати Свети Архијерејски Синод. Могу Вам рећи да смо ми ово питање претходно добро проучили и после тога донели одлуку о укидању Факултета.

Опстанак Факултета на Универзитету у Београду у данашњим нашим приликама и данашњој нашој стварности после овога рата био је анахронизам. Наша одлука по овом питању је према томе неопозива и из тога разлога што је донета да би ствари биле постављене правилно баш и ради сређивања односа између Државе и Цркве. Одлука није донета да би она нанела удар Цркви, нити смо ми то мислили, већ је донета ради сређивања прилика.

Наш председник Савета за просвету и културу НРС г-ђа Митра Митровић, саопштила је ову одлуку Његовој Светости Патријарху и том приликом она је нагласила да је ова одлука неопозива и да је Црква прими као званично саопштење.“

Потом је Председник додао да је образована Универзитетска комисија која ће предати Цркви факултет, тј. инвентар, зграду и библиотеку, и да ће Факултет остати у саставу Универзитета закључно са 30. јуном. Епископи су се интересовали да ли ће после 30. јуна морати да се тражи од државних власти дозвола за поновно отварање Факултета. Уколико није потребна таква дозвола, замолили су Председника да једним актом обавести Синод да Богословски факултет после 30. јуна наставља рад као црквена школа. Одговарајући на ово питање, Стамболић је нагласио да у поменутој одлуци о томе ништа није речено, па ни сада не жели да у том смислу пише Синоду да не би изгледало да они дају сугестије шта Свети архијерејски синод тре-

³⁹ Архив Богословског факултета, Син. бр. 550/ зап. 80, 29/16. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 284.

⁴⁰ Богословски факултет, бр. 685, 14. март 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 284.

ба да ради. Свети архијерејски синод може да се обрати Влади НРС писменом представком и да у њој каже да жели отварање школе са одређеним рангом. У тој представи може тражити и субвенцију за издржавање своје школе, што је и гђа Митровић саопштила Његовој Светости Патријарху. Што се пак тиче ранга школе, Стамболић је напоменуо, какав ранг будете тражили, такав ћемо Вам одобрити, а ранг зависи од унутрашњег уређења школе и од особља које у њој буде радило. Нама је, вели, сасвим свеједно хоћете ли тражити Богословски факултет, Високу богословску школу, или Духовну академију.⁴¹

Епископи Никанор и Василије су обавестили Свети архијерејски синод на седници од 6. марта о разговору са председником Стамболићем. Седници је присуствовао и декан Богословског факултета др Радивој Јосић. Пошто је било јасно да власти неће променити одлуку, формирана је комисија за преузимање Факултета. Поред декана у комисију су ушли еп. Сремски Никанор, Бањалучки Василије и викарни Моравички Герман.⁴²

Професори Богословског факултета се нису мирили са одлуком Владе НРС и чинили су све што је у њиховој моћи да Факултет остане у саставу Универзитета. Са седнице Наставничког савета 20. фебруара упућена је представка председнику Владе ФНР и министру народне одбране маршалу Југославије Јосипу Броз Титу. Иста представка је упућена и председнику Владе НРС Петру Стамболићу, министру-председнику Савета за просвету, науку и културу, Државној комисији за верске послове при Влади ФНРЈ. Текст представке је достављен патријарху Викентију и Светом архијерејском синоду с молбом да се код Маршала Југославије предузму потребне мере за враћање Факултета у састав Универзитета. У поменутој представи се истиче да су најстарији универзитети почели са богословским и црквено-правним факултетима., око којих су се касније формирали остали факултети (Париз, Кембриџ, Оксфорд, Болоња, Падова, Палермо). Због тога и данас на Западу богословски факултет се ставља на прво место и на тај начин му се одаје почаст као мајци свих осталих факултета. Затим се говори о отварању Богословског факултета на Универзитету у Београду и заслуги за то наших научника светскога гласа (Нићифора Дучића, Милана Јовановића-Батута, Богдана Гавриловића, Јована Цвијића, Сима Лозанића, Михаила Петровића). Од отварања Факултета на њему су студирали студенти разних вероисповести из разних држава, што је доприносило верској толеранцији. Укидање Факултета ће болно одјекнути и у другим хришћанским конфесијама. Као разлог за опстанак Факултета на Универзитету истиче се и то да су се на богословским факулте-

⁴¹ Архив Богословског факултета. Син. бр. 550/ зап. 80. 29/16. фебруар 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 285-286.

⁴² Архив Богословског факултета. Син. бр. 620/ зап. 94. 22. фебруар/ 6. март 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 286.

тима формирали многи научници светског гласа и да се на тим факултетима изучавају дисциплине (предмети) које се не изучавају ни на једном другом факултету. Иако се Уставом ФНРЈ и НРС налаже одвајање Цркве од државе, по дубоком уверењу професора то не значи одвајање Богословског факултета од Универзитета - још мање његово укидање. „Стога верујемо, да није у интересу наше државе, која се брзим темпом изграђује у културну државу, да она чини један јак изузетак у схватању односа Богословског факултета према Универзитету и науци. Мислимо, даље да не треба давати повода непријатељима наше Државе, да укидање Богословског факултета искоришћавају за своју пропаганду.“ С обзиром да Устав гарантује слободу вероисповести, укидање Богословског факултета ће болно одјекнути у српском народу. Са свих тих разлога наставници моле да се повуче одлука Владе НРС и замени одлуком о враћању Факултета на Универзитет.⁴³

Укидањем Богословског факултета као државне установе били су погођени и неправославни студенти. То је био разлог да се обрате председнику Владе НР Југославије и министру народне одбране, маршалу Јосипу Броз Титу с молбом да Богословски факултет и надаље остане у оквиру Универзитета са свим дужностима и правима осталих факултета. У име неправославних студената молбу су потписали: Бирвиш Александар, Мишковић Јурај и Маља Павел. У молби се наглашава да би се спровођењем одлуке о укидању Богословског факултета „сторнирали сви они завидни успеси на практичном остварењу братства и јединства међу припадницима различитих вероисповести. Убеђени смо да се ниједан теолошки факултет у свету не може похвалити таквим успесима на пољу савршене религиозне толеранције, каква постоји на нашем факултету.“⁴⁴

Међу наставницима Богословског факултета превладало је мишљење да се Свети архијерејски синод не ангажује довољно код државних власти за опстанак Факултета на Универзитету. Са седнице Савета одржане 27. фебруара 1952. године упућена је представка Светом архијерејском синоду, у којој се Синод моли да, уколико му је заиста стало да Богословски факултет остане у саставу Универзитета, предузме енергичне мере код државних власти, а нарочито код председника Владе ФНРЈ, „јер се ту налази тежиште пуна могућност одбране егзистенције Православног богословског факултета на Универзитету“.⁴⁵

⁴³ Архив Богословског факултета, нерегистровано; Архив Председника Републике КМЈ - II - 10; 35, 21. II 1952; П. Пузовић, *цив. дело*, 286-287. Представку су потписали: др Радивој Јосић, декан; др Лазар Мирковић, продекан; др Борислав Лоренц, ред. проф; др Душан Глумац, ред. проф; др Викентије Фрадински, ван. проф; др Милош Ердељан, доцент; др Димитрије Димитријевић, доцент; др Љубомир Дурковић, доцент; др Чедомир Драшковић, доцент и др Благота Гардашевић, доцент.

⁴⁴ Архив Богословског факултета; П. Пузовић, *цив. дело*, 287.

⁴⁵ Архив Богословског факултета, 28. фебруар 1952; П. Пузовић, *цив. дело*, 288.

Наставници су се 4. марта 1952. године обратили и епископима Српске православне цркве. У писму кажу да је Деканат римокатоличког богословског факултета у Загребу у одбрану факултета хитно упутио представку Маршалу Југославије и председнику Владе НР Хрватске и да је то учинио њихов епископат. Савет за просвету, науку и културу НР Хрватске донео је одлуку да загребачки РКТ богословски факултет остаје до 30 јуна у саставу Универзитета с правом рада као и до сада по постојећим прописима. Уместо тога, Православни богословски факултет је од свог Савета за просвету, науку и културу добио одлуку о формирању Комисије за ликвидацију факултета (што Загреб није добио). Акт који је добио Патријарх од министра Председника Савета за просвету, науку и културу у суштини је индетичан са оним који је добио факултет али не и по речима тј. „Факултет се издваја са Универзитета и престаје постојати као државна школа, Црква пак да одреди своје представнике са којима ће се ликвидациона Комисија споразумевати. О предаји факултета као целине уопште се не говори. Међутим од овакве одлуке зависи, да ли ће Српска Православна Црква на јесен овај факултет имати у својим рукама (који би несметано продужио рад) или ће она морати да тражи од Државе дозволу за оснивање једне своје високе богословске школе (наговештени закон о оснивању конфесионалних школа још није донет).“ Одлуку коју је Свети архијерејски синод донео 20. фебруара да се упути представка Председнику Владе НРС с молбом да се факултет врати у састав Универзитета још није упућена. Нажалост, Свети архијерејски синод још није донео одлуку да сличну представку упути Маршалу Југославије. На крају писма се констатује да је факултет са своје стране учинио све што се могло учинити за свој спас.⁴⁶

Светом архијерејском синоду су се представком обратили и студенти Богословског факултета. У представци се каже: „Заиста, за једну младу студенску душу која је с љубаљу дошла на Православни Богословски факултет да до краја упозна и продуби Христову науку, није могло бити жалосније вести, него што је вест о укидању Богословског факултета и његовој брзој ликвидацији. За нас студенте, укидање Богословског факултета значи: растурање студената факултета. Ми знамо за тешко материјално стање наше Цркве и тешко нам је убедити се, да ће Српска Православна црква моћи створити једну такву своју високу школу са свима оним сјаним одликама, које је имао наш Факултет у саставу Универзитета.“ У продужетку текста студенти изражавају наду да ће Српска Црква бранити опстанак Богословског факултета на Универзитету, као што је и у прошлости чинила, а што је особито чинио патријарх Гаврило.⁴⁷

⁴⁶ Архив Богословског факултета. нерегистровано.

⁴⁷ П. Пузовић, *Циљ. дело*, 288. Представку је потписао 71 студент: Божана Цоца Костић, М. Мијушковић, Вера Тодоровић, Душан Буњевић, Вера Јанковић, Дејан Дејановић, Стеван Радано-

Међутим, сви ови вапаји за опстанак Богословског факултета на Универзитету остаће без резултата.

Одлука Владе НРС о укидању Богословског факултета је примењивана са стране Ректората Универзитета практично од дана доношења. То је створило проблеме у функционисању Факултета у летњем семестру. Факултетски Савет није сазиван јер није могао доносити одлуке које су у вези са Универзитетским саветом (нпр. докторски испити, избор наставника у виша звања итд.). Због тога је Деканат Богословског факултета 14. марта 1952. године писмено замолио Митру Митровић, министра-председника Савета за просвету, науку и културу, да донесе одлуку о функционисању Богословског факултета као факултета Универзитета до краја летњег семестра школске 1951/52. тј. до 30. јуна 1952. године.⁴⁸

На ову молбу Богословског факултета Савет за просвету, науку и културу НРС је дописом од 14. априла 1952. године обавестио Деканат Богословског факултета да Факултет престаје бити државна установа крајем летњег семестра школске 1951/52. тј. 30. јуна 1952. године. „Пословање Богословског факултета по материјално финансијским питањима и у погледу постојећих службеничких односа наставног, помоћно наставног и осталог особља факултета вршиће се по постојећим прописима до 30. јуна 1952. године, до кога рока има се извршити и њихово разрешење.“⁴⁹

Ликвидациони њосџуџак и њреузимање ПБФ од сџране СПЦ

Иако је Богословски факултет искључен са Универзитета није престало интересовање разних државних служби за њега. То закључујемо на основу писане белешке која говори о будућој судбини Богословског факултета и богословија а коју је сачинио 15. марта 1952. године Никола Вукчевић, референт за православну вероисповест при Државној комисији за верске послове Председништва владе ФНРЈ. По њему црква ће основати нову школу,

---

вић, Никола Игњатовић, Лукић Рајко, Вукосава Милојевић, Десанка Кнежевић, Ј. Радовановић, Властимир Ђорић, Драгана Тодоровић, Лепосава Јовановић, Дим. Симоновић, Добр. Николић, Светозар Вуковић, Надежда Ранковић, Босиљка Дицић - Леко, Љиљана Поповић, Милева Лукшић, Миодраг Симић, Десанка Милосављевић, Мирон Јанићијевић, Воја Марковић, Јован Николић, Слободан Радошевић, Веселин Драгин, Предраг Радовановић, Нинко Вучовић, Љубица Чоловић, Зорица Петровић, Борислав Талевски, свештеник, Драг. С. Драгојловић, Младомир А. Тодоровић, Милан Ђокић, Рајко М. Еремија, Бран. Кнежевић, М. Поповић, Вит. А. Митић, Јованка Алексић, Чедомир Ј. Вучковић, Јеврем Ст. Рандељ, Добривоје Радивојевић, Бранислава Д. Марковић, Мирјана Михалцић, Борислав Башић, Радмила Вујошевић, Јелена Мијатовић, Арсеније Ђоровић, Радиша Лукић, Слободан Р. Митић, Љубомир Петровић, Љубиша В. Драгин, Вукосава В. Поштин, Вера Лукић, Лепосава Пољанић, Радојка Д. Леко, Видосава И. Олујић, Владимир Павловић, Ђурђица Ђурђевић, Душан Павловић, Ђорђе Ристић, Немања Трбојевић, Катица Жижак, Драг. Маринковић, Борислав Божиновић, Драга Пибровац, Миодраг Обрадовић и Чедомир Попов.

⁴⁸ Архив Богословског факултета, бр. 687, 14. март 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 288.

⁴⁹ Архив Богословског факултета, Савет за просвету науку и културу НРС, Пов. бр. 13, 14. април 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 289.

због привилегија које губе искључењем са Универзитета смањиће се број студената и биће незадовољства међу наставним особљем. „Но и поред свега тога, питање будуће духовне школе је од великог интереса за државу. Овде се ради о васпитању будућих црквених генерација од којих ће у многоне, за извештан број година, зависити однос цркве према држави и обратно. Самим тим што ће будућа духовна школа бити искључиво под управом цркве није тешко схватити какав режим тамо треба да буде. Реакционарни део епископата ће свакако настојати да створи једну типично клерикалну школу и посматрајући са ове тачке, они су сигурно задовољни да је дошло до издвајања факултета из склопа Универзитета. С друге стране, садашње наставно особље богословског факултета није одушевљено са преласком у домен цркве, те се ту сукобљавају два гледишта од којих једно мора да победи, па се пред нас поставља питање које је гледиште реалније и за нас прихватљивије.“ Вукчевић зна да је професорски савет урадио уредбу и поднео је Светом архијерејском синоду, коју треба Свети архијерејски сабор да потврди на заседању у мају. Уредбом је предвиђена аутономија факултета што је по Вукчевићу добро, али сумња да ће реакционарни део епископата то прихватити, јер је њихова жеља да на факултет доведу своје људе „којима никакве формалности неће стајати на путу.“ Вукчевић мисли да „треба настојати да факултет ипак задржи неку аутономију у склопу цркве, с обзиром да на факултету постоји неколико људи са којима је лакше доћи до жељених резултата, него што је то моментално случај код већине епископа.“

Писац белешке је одлично обавештен да су професори по политичкој линији подељени на две групе. Предлаже да се подржи група професора окупљена око проф. Душана Глумца. Пошто увођење марксизма-лењинизма пре три године није успело на Богословском факултету, Вукчевић сматра да ће сада то бити још теже с обзиром да факултет није више државна установа. Због тога би по мишљењу Вукчевића требало разговарати са патријархом „да се на факултет уведу као облигатни и неки предмети из области права, тј. изучавање др. законодавства (Устав), а кроз ово се може вештом наставом много постићи и овај предмет толико разрадити да би то практично било предавање марксизма на факултету.“⁵⁰

Због новонастале ситуације на Богословском факултету су заиста припремали Основну уредбу Факултета. Пројекат Уредбе је једногласно усвојила конференција факултетских наставника на седници од 3. априла 1952. године и упутила је Светом архијерејском сабору на потврду. Достављени пројекат Основне уредбе је углавном исти са Уредбом коју је 1946. године израдио факултетски Савет у споразуму са ондашњим члановима Светог архијерејског синода.⁵¹ Уредба је предвиђала аутономију факултета с чиме се

⁵⁰ Вељко Ђурић Мишина, *циџ. дело*, 365-366.

⁵¹ Архив Богословског факултета, бр. 761, 5. април 1952.

нису сложили неки епископи па је Свети архијерејски синод урадио своју Уредбу. Пошто су се професори оваквој Уредби успротивили Свети архијерејски сабор је формирао комисију која је требало да скицира нову Уредбу. У саставу комисије су били: еп. шабачки Симеон, Р. Јосић, декан, Д. Димитријевић, Б. Гардашевић и Љ. Дурковић. Ову Уредбу је Свети архијерејски сабор са мањим примедбама одобрио.⁵²

Прва седница Комисије за ликвидацију Богословског факултета одржана је 28. априла 1952. године. Седници су присуствовали: др Борислав Благојевић, проректор Универзитета, др Радивој Јосић, декан Богословског факултета, и др Драгослав Јанковић, продекан Правног факултета. председавао је проректор проф. Благојевић. На самом почетку дошло је до различитог тумачења упуства Савета за просвету, науку и културу НРС од 14. априла 1952. године. Проф. Радивој Јосић је сматрао да према томе упуству Богословски факултет остаје у саставу Универзитета до 30. јуна, док је проф. Драгослав Јанковић доказивао да Факултет у ликвидацији не може вршити све оне послове које је вршио пре доношења решења о ликвидацији. На крају је Комисија са једним гласом против, одлучила да декан Богословског факултета достави Комисији писмени мемоар проблема који захтевају решење да би се ликвидација Богословског факултета могла извршити до 30. јуна т. г.⁵³

Поступајући према одлуци ликвидационе комисије, декан Богословског факултета је сазвао седницу факултетског Савета 30. априла 1952. године. Са седнице су ликвидационој комисији упућена следећа питања:

„1. Статус (положај) студената Богословског факултета после 30. јуна до времена њиховог уписа на Богословски факултет Српске Православне Цркве или на било који други факултет Универзитета (питање ослобођења војне обавезе итд.). 2. Ко ће после 30. јуна потписивати дипломе студентима Богословског факултета, на које су они стекли право до 30. јуна т.г., и ко ће им уопште издавати документа (уверења) из доба када су били студенти Богословског факултета Универзитета у Београду? 3. Ко ће бити наредбодавац за заостале материјалне обавезе Богословског факултета, и из којих ће се средстава ове заостале обавезе подмиривати после 30. јуна 1952. године? 4. На који ће начин Држава испунити своје обавезе према службеницима Богословског факултета после 30. јуна?“⁵⁴

Овако формулисана питања доставио је декан Богословског факултета председнику ликвидационе комисије др Бориславу Благојевићу.

На другој седници ликвидационе комисије 5. маја разматрана су питања која је формулисао Савет Богословског факултета 30. априла. Одлучено је да се умоли Савет Богословског факултета „пошто се из Упуства, Министра-

⁵² Професор, Нови лик Богословског факултета, *Весник, оріан савеза удружења ѱравославної свешћенсїтва ФНРЈ*, 1. август 1952. год. IV, бр. 79, 4.

⁵³ Архив Богословског факултета, 28. април 1958; П. Пузовић, *циѿ. дело*, 289.

⁵⁴ Архив Богословског факултета, 3. мај 1952.

председника Савета за просвету, науку и културу НРС пов. бр. 13/52, јасно види да се пословање Богословског факултета, по досадашњим прописима наставља до 30. јуна текуће године уколико је у питању материјално-финансијско пословање, службенички односи и настава, моли се Савет Богословског факултета, да ако сматра да би у оквиру Факултета било корисно обављати и друге послове које је пре одлуке о укидању вршио, да та питања формулише и са образложењем достави Ликвидационој комисији, како би она могла своје мишљење о постављеним питањима доставити надлежном органу⁵⁵.

По пријему ове одлуке одржана је седница Савета Богословског факултета 28. маја 1952. године, на којој је одлучено да се умоли др Борислав Благојевић, председник ликвидационе комисије, да за следећу седницу унесе у дневни ред ова питања:

- „1. Ко ће да овери за друго полугође ове године легитимације за повлашћену војњу службеника Богословског факултета?
2. Питање промоције за доктора богословских наука Мирослава Војиновића и Андрије Фрушића, који су, на основу важећих законских прописа (донетих од Комисије за обнову Универзитета) у времену од 24. октобра до обуставе полагања докторских испита 1946. године, положили усмени и писмени део докторског испита и одбранили своје докторске дисертације, али нису промовисани за докторе богословских наука, пошто је пре предаје одређеног броја примерака њихових дисертација дошла обустава полагања докторских испита до доношења Закона о стицању научног степена доктора наука.“

У истом акту декан Богословског факултета Радивој Јосић предлаже ликвидационој комисији, ако је за то компетентна, да узме у разматрање и питање пензионисања редовних професора овога факултета: др Лазара Мирковића, др Борислава Лоренца и др Радивоја Јосића, који имају право на старосну пензију и који желе да буду пензионисани као државни службеници.⁵⁶

У међувремену је сазвано редовно заседање Светог архијерејског сабора. Декан Богословског факултета је по налогу Савета професора писмено замолио Свети архијерејски сабор „да још у почетку свога заседања заузме принципијелни став по питању укидања Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, и да свој став путем писмене представке најкраћим путем достави шефу Државе - Председнику Владе ФНРЈ и Министру Народне Одбране, Маршалу Југославије Господину Јосипу Броз - Титу“. Професори верују да је одлука Светог архијерејског сабора о враћању Богословског факултета у састав Универзитета потребна да би Маршал имао став Српске Православне Цркве о овом питању. Не очекујући да ће одлука бити измењена, а да се не би изгубило у времену, Савет професора моли да

⁵⁵ Архив Богословског факултета, НРС, Ректорат. Пов. бр. 12, 9. мај 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 290.

⁵⁶ Архив Богословског факултета, бр. 1398, 3. јул 1952; П. Пузовић, *циџ. дело*, 291.

Свети архијерејски сабор не чека одговор Маршала, него да међу прве тачке свога дневнога реда стави питање преузимања садашњег Православног Богословског факултета и да одмах приступи доношењу факултетске Основне уредбе и других правила и прописа на основу предложених пројеката. Ово је потребно хитно урадити због ликвидационе комисије, која мора да има чисту ситуацију за свој рад, због наставног и другог особља, као и због студената, који морају благовремено бити обавештени о судбини Факултета, да би се у новој ситуацији могли снаћи. Постоји опасност да студенти буду разбијени и распршени и да црквени Богословски факултет остане без студената.⁵⁷

Пошто није било наде да ће комунистичке власти променити одлуку, Свети архијерејски сабор је на свом редовном заседању 27/14. маја 1952. године преузео Богословски факултет. У одлуци се каже:

„Свети Архијерејски Сабор Српске православне Цркве у вези одлуке Владе Народне Републике Србије ВС бр. 62 од 15. фебруара 1952. године којом се Православни Богословски факултет издваја из састава београдског Универзитета, преузима овај факултет и на основу т. 5 чл. 69 Устава Српске православне Цркве оснива Богословски факултет Српске православне Цркве као аутономну и највишу научну и просветну установу, с правом јавности, у Српској православној Цркви за изучавање и обрађивање Православне богословске науке и спремање научних стручних и просветних радника за све више пастирске, просветне, црквеносудске и административне послове у Цркви, под непосредним врховним надзором Светог Архијерејског Синода и општим надзором Државе (чл. 38 Устава ФНРЈ).

Ставља се у дужност Светом Архијерејском синоду да учини све што је потребно да Богословски факултет Српске православне Цркве добије признање од стране државне власти, с правом јавности и да осигура потребна финансијска средства, као и да изврши организацију школе према основној Уредби о Богословском факултету Српске православне Цркве.“⁵⁸

Ситуација око Богословског факултета је сада била јасна, па је на трећој седници ликвидационе комисије одржаној 23. јуна 1952. године одлучено: да садашњи студенти задрже исти статус до 30. септембра; да се умоли Универзитетски савет да дозволи студентима Богословског факултета прелаз на Правни, Философски и Економски факултет, без обавезе полагања пријемног испита и уз максимално могуће признавање семестара; да студентима који буду дипломирали до 30. јуна т. г. дипломе потпишу ректор и декан Факултета; да се Фрушићу и Војновићу без промоције издају дипломе, које ће потписати ректор и декан; да се библиотека уступи Цркви за будућу школу, с тим што ће остати јавна и приступачна за све научне и културне раднике; инвентар да се уступи Цркви за будућу школу, архива такође Цркви, с тим

⁵⁷Архив Богословског факултета, бр. 841, 14. мај 1952.; П. Пузовић, *црп. дело*, 291-292.

⁵⁸АС бр. 1461/ зап. 400, 27/14. мај 1952.

што ће будућа установа бити обавезна да на захтев Ректората шаље тражене предмете, а Ректорат је дужан после употребе да предмете врати; замољава се Синод да обавести Комисију које ће службенике преузети, а председник Комисије да позове све службенике да се изјасне о питању своје будуће службе; печати да се до 30. ов. м. предају секретару Универзитета.⁵⁹

На тражење ликвидационе комисије Свети архијерејски синод је 24. јуна известио Ректорат Београдског универзитета да Српска Православна Црква преузима следеће службенике: др Душан Глумац, редовни професор; др Викентије Фрадински, ванредни професор; др Милош Ердељан, доцент; др Љубомир Дурковић, доцент; др Димитрије Димитријевић, доцент; др Чедомир Драшковић, доцент; др Благота Гардашевић, доцент; Живота Михајловић, асистент; Александар Ћирић, асистент; Емилијан Чарнић, асистент; Лазар Милин, асистент; Леонтије Павловић, асистент; Владан Поповић, асистент; Никодије Јевтовић, помоћни канцеларијски службеник; Драгиња Јевтовић, помоћни канцеларијски службеник. Професори др Радивој Јосић, др Лазар Мирковић и др Борислав Лоренц затражили су старосну пензију,⁶⁰ и ставили су се на расположење Светом архијерејском синоду за хонорарне професоре за предмете које су до тада предавали.⁶¹

Председник ликвидационе комисије, проректор Универзитета др Борислав Благојевић, затражио је 26. јуна писмено да Богословски факултет достави архиви Ректората Универзитета у Београду досијеа свих досадашњих службеника који не прелазе у службу Српске Православне Цркве, као и да се сви званични печати Богословског факултета предају секретару Универзитета на дан 30. јуна 1952.⁶²

Поступајући према овом акту, декан Богословског факултета доставио је 30. јуна 1952. године Ректорату Универзитета следеће печате: велики округли печат, мали округли печат, округли печат библиотеке, печат Деканата, печат секретара и штамбил деловодног протокола. Истовремено је доставио и досијеа са службеничким листовима и документима особља Факултета које је изјавило да жели да остане у државној служби и то: Јосиф Фрка, референт; Јагош Николић, референт; Вера Панчић, канцеларијски референт; Надежда Ћирковић, помоћни канцеларијски референт; Милорад Дунић, ложач, и Ружица Главинић, чистачица.⁶³ Да ли је било преласка студената на друге факултете, о томе у документима нема трага.

⁵⁹ Архив Богословског факултета.

⁶⁰ Син. бр. 1738, 24. јун 1952.

⁶¹ Архив Богословског факултета, бр. 1472, 26. јун 1952. Из акта Светог архијерејског синода од 30/17 јуна 1952. видимо да су професори Р Јосић, Л. Мирковић и Б. Лоренц постављени за хонорарне професоре у звању у коме су били и. (Син. бр. 1804/ зап. 534, 30/17. јун 1952.

⁶² Архив Богословског факултета, НРС, Универзитет-Ректорат, бр. 1741, 26. јун 1952.

⁶³ Архив Богословског факултета, бр. 1656, 30. јун 1952.

До 30. јуна 1952. израђени су нови печати Факултета. За потребе нове школе Цркви су предати зграда, инвентар, архива и библиотека с тим да архива и библиотека буду доступни научним и културним радницима.⁶⁴

Оснивање Факултета као највише просветно-школске установе Српске Православне Цркве одобрило је Председништво Владе НРС одлуком Каб. I бр. 9478 од 11. августа 1952 године.

Тако је Богословски факултет од 1. јула 1952. године престао бити државна установа. Од овог датума преузела га је Српска Православна Црква. У листу Политка од 4. јула 1952. године објављен је текст „Јуче је коначно извршено издвајање Богословског факултета из састава Београдског универзитета. Тиме је овај факултет престао да постоји као државна установа. Бригу о Богословском факултету преузела је на себе Православна црква. Убудуће ће се овај факултет звати Богословски факултет Српске православне цркве.“⁶⁵

Израђена је привремена уредба о издржавању Богословског факултета. По овој привременој уредби факултет се издржавао из буџета општих потреба Српске православне цркве. Дотадашњем декану Р. Јосићу и продекану Л. Мирковићу Свети архијерејски синод је одобрио да врше своје дужности до 1. септембра када ће бити изабрани нови декан и продекан.⁶⁶

Свети архијерејски синод је 22. јула 1952. године ставио у дужност Деканату Богословског факултета да се што пре доведе у исправно стање зграда Богословског факултета „покрије кров, застакле прозори“ да се у току летњег ферија купе сталаже, инвентари и картони како би се што пре приступило инвентарисању факултетске библиотеке, да се утврди којих књига нема и ко је те књиге задужио, да се достави Св. арх. синоду у препису сва акта Савета за просвету, науку и културу Н.Р. Србије и Комисије за ликвидацију Богословског факултета Универзитета у Београду, а која се односе на предају Богословског факултета Српској православној цркви.⁶⁷

Деканат Богословског факултета СПЦ је 11. јула 1952. године објавио у *Политици* да ће се упис нових студената у први зимски семестар за школ. 1952/53. обавити од 1-10. септембра. Право уписа имају лица православне вере која су завршила богословију, гимназију или учитељску школу и положила испит зрелости, без обзира на пол, држављанство и народност. О праву уписа лица других хришћанских вероисповести, као и оних која су свршила неку другу школу, равну средњој, решаваће факултетски Савет за сваки случај посебно. На факултету ће се образовати комисија, која ће вршити одабирање кандидата за упис у прву годину. Главни критеријуми за упис су:

⁶⁴ Издвојен Богословски факултет из састава Универзитета, *Политика*, 4. јул 1952, бр. 14220, 6.

⁶⁵ *Политика*, 1952, бр. 14220, 6.

⁶⁶ Син. бр. 1816/ зап. 535, 30/17 јун 1952.

⁶⁷ Син. бр. 2054/ зап. 627, 22/9. јул 1952.

а) показани успех у средњој школи; и б) наклоност за студије богословских наука. Кандидати за упис у прву годину дужни су да поднесу писмену пријаву, оригинално сведочанство испита зрелости, извод из матичне књиге рођених (крштеницу), три фотографије, уписницу (index) и ђачки лист (студенску карту), која се може купити на факултету. Кандидати сиромашног стања могу поднети молбу за стипендију.⁶⁸

Одзив студената је био лош јер су били збуњени неким натписима у штампи. Декан Богословског факултета обавестио је 4. септембра 1952. године Свети архијерејски синод да је по трећи пут дао оглас у „*Полиџици*“ којим се обавештавају кандидати за упис у први семестар на Богословском факултету као и стари студенти о испитима и упису. По мишљењу декана чланак у „*Веснику*“ против Богословског факултета, Светог архијерејског сабора и Синода и три огласа Ректората Универзитета створили су узбуну међу новим кандидатима па чак и међу старим студентима. „Ови натписи изазвали су веровање, да Богословски факултет више не постоји или да је недоношче. Услед тога сасвим слабо се јављају кандидати из гимназије, а неки слабоверни стари наши студенти се исписују, примамљени специјалним за њих привилегијама. Хвала Богу - мали је број таквих!“⁶⁹

У трећем огласу у „*Полиџици*“ Деканат Богословског факултета обавестио је заинтересоване да „Богословски факултет није укинут као факултет, већ као државна установа; он је сада црквена установа и без прекида продужује рад (Одлука Претседништва Владе Н. Р. Србије, каб. I, бр. 9478).“ Затим следе обавештења о условима и датумима уписа.⁷⁰

Да би школска година могла да почне Декан се 5. септембра писмом обратио Светом архијерејском синоду у коме моли да се поставе хонорарни наставници и да им се одреде хонорари, с тим да држе предавања и врше друге дужности док се на њихова места не поставе стални наставници. Хитно је било да се поставе: протојереј Григорије Константиновић, пензионер и бивши хонорарни предавач за Догматику и Упоредно богословље; Ђорђе Мано Зиси, кустос Уметничког музеја и бивши хонорарни предавач за предмет Црквена уметност; Богољуб Ћирковић, професор богословије и бивши хонорарни предавач за предмет Црквенословенски језик. У писму обавештава да су неки предмети који немају сталне наставнике већ поверени сталним професорима: Св. писмо Новог завета др Душану Глумцу, Грчки језик и Патрологија др Викентију Фрадинском, Педагогика и Методика религијске наставе др Чедомиру Драшковићу. Др Милош Ердељан, који је

⁶⁸ Архив Богословског факултета, 11. јул 1952.

⁶⁹ Архив Богословског факултета, бр.338, 4. септембар 1952. Ректорат Универзитета је оглашавао да се студенти Богословског факултета могу уписати на одређене факултете без полагања пријемног испита и уз максимално признавање семестара.

⁷⁰ *Полиџика*, 5. септембар 1952.

држао хонорарно Црквено појање са правилом поднео је оставку у нади да ће раније у Факултетском савету изабрани хонорарни наставник Стојан Лазаревић, асистент Музиколошког института САН-а бити од Светог архијерејског синода потврђен. Акт о његовом постављењу је упућен Светом архијерејском синоду 4. септембра 1952. године.⁷¹

На седници факултетског Савета 6. септембра 1952. године за декана је изабран протојереј др Радивој Јосић а за продекана др Милош Ердџан. Ово је први изабрани декан и продекан Богословског факултета као црквене школе.⁷²

Још пре него што је факултет почео да ради као црквена школа студенти Богословског факултета су се сусрели са низом проблема. Један од тих проблема било је питање одлагања војног рока. Војне власти су већ неким студентима саопштите да им неће одлагати војни рок и саветовале су им да се упишу на неки други факултет. Због овог проблема Декан се писмом обратио Светом архијерејском синоду с молбом „да најхитније предузме кораке код надлежних државних власти, да се признају студентима Богословског факултета Српске православне цркве иста права која уживају студенти других факултета Универзитета и Великих школа, - првенствено: право ослобођења од војске за време студија.“⁷³

Свети архијерејски синод је 13. септембра 1952. године обавестио Деканат Богословског факултета СПЦ да је предузео потребне кораке на надлежном месту да се студентима Богословског факултета „признају иста права у погледу одлагања отслужења војног рока, коришћења здравственог фонда и уживања повластице у вожњи, која су призната и студентима осталих факултета у нашој земљи и да се нада да ће се ово питање повољно решити.“⁷⁴

Богословски факултет Српске православне цркве почео је да ради 6. октобра 1952. године. Тога дана је патријарх Викентије уз саслужење професора у чину заблагодарио Господу за почетак школ. године. Присутни су били и чланови Светог архијерејског синода. Обраћајући се професорима и студентима Патријарх је пожелео срећан почетак школ. године. Осврћући се на новонасталу ситуацију на Богословском факултету Патријарх каже:

„Желим да у име Цркве овом приликом и са овог места изјавим да ће Црква учинити од своје стране све што до ње стоји да Богословски факултет Српске православне цркве буде на истој висини на којој је био и Богословски факултет Београдског универзитета и да ће Богословски факултет, наставницима и слушаоцима пружити сву материјалну и корисну подршку. Али желим да нагласим одмах и то да ранг једној школи не даје назив и правни положај него квалитет и

⁷¹ Архив Богословског факултета СПЦ, бр. 343, 5. септембар 1952.

⁷² Архив Богословског факултета СПЦ, бр. 422, 8. септембар 1952.

⁷³ Архив Богословског факултета СПЦ, бр. 433, 8. септембар 1952.

⁷⁴ Син. бр. 2574/ зап. 816, 13. IX/ 31. VIII 1952.

рад наставничког особља. Од Вас, г. г. наставници, зависи у првом реду ранг и квалитет Богословског факултета Српске православне цркве. Црква ће учинити све што јој стоји у могућности да Вас материјално обезбеди и да вам на тај начин олакша и омогући научно изучавање и наставу.“⁷⁵

После богослужења патријарх Викентије је примио професоре Богословског факултета. Том приликом га је у име професора поздравио продекан др Милош Ердељан рекавши да су те године у молитве укључили још једну молбу а то је да Свевишњи помогне Цркви у бризи око Факултета. Осврћући се на време када је Факултет био под старањем државе Ердељан каже:

„Не би било поштено од нас ако и овом приликом не истакнемо, да је Држава, док је Богословски факултет био под њеним старањем, у пуној мери излазила у сусрет оправданим потребама Факултета. Ми смо јој за то захвални. Надамо се да ће државне власти, колико је то у њиховој надлежности и сада помоћи нашем факултету, јер нема разлога да то не чине, а још мање да ометају његов рад.

Разумљиво је и то да држава није била у толикој мери заинтересована за Богословски факултет колико за остале факултете и високе школе. Зашто? Зато што је овај факултет, гајећи богословску науку, углавном, подизао подмладак за потребе Цркве. Међутим, Црква наша је итекако заинтересована Богословским факултетом. Она се и до сада интересовала за рад нашега факултета, и - где је требало, а могла - пружала је и своју потпору. Али сада, преузевши га од државе, Црква је истовремено преузела на себе велику бригу и тешку одговорност.“⁷⁶

Тако је Богословски факултет од 1. јула 1952. па до 2004. године био под старањем Цркве. Од 2004. године поново је враћен у састав Београдског универзитета.

---

⁷⁵ Призивање Св. Духа за студенте богословског факултета Српске православне цркве, *Гласник СПЦ*, 1952, год. XXXIII, бр. 10, 230; Радмила Радић, *Издајање Богословског факултета из оквира Београдског универзитета, „Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас“*, 262.

⁷⁶ *Гласник СПЦ*, 1952, год. XXXIII, бр. 10, 230-231; Радмила Радић, *Издајање Богословског факултета из оквира Београдског универзитета, „Идеје и покрети на БУ од оснивања до данас“*, 260.